

Tak for alle åre(r)ne

Bloddonorerne Danmark fylder 90 år. Læs med her og få 90 års blodig dansk historie.

Tekst: Daniel Hill Stadil

Blodets historie og dets rolle i behandlingen af patienter er lang og var i sin tidlige begyndelse mildest talt med varierende grad af succes. Heldigvis er vi i dag kommet videre fra tidligere tiders åreladninger, der ofte gjorde mere skade end gavn, og som blev anvendt i behandling helt op igennem 1800-tallet. I dag er der en topmoderne behandlingsform inden for blodtransfusioner, som hver dag redder liv. Blod og blodprodukter er en af de vigtigste bestanddele i moderne patientbehandling, og derudover har forskning i donorblod ført til nye forståelser om et væld af sygdomme. Men hvordan kom vi hertil?

Den moderne blodtransfusions rolle startede for alvor, da den østrigske biolog og læge Karl Landsteiner i 1901 beskrev blodtyperne A, B og O. Den fjerde blodtype AB blev beskrevet i 1902 af to af Landsteiners elever. Det

var en opdagelse, der kom til at revolutionere behandlingen med blodtransfusioner, og som Landsteiner blev anerkendt for med en Nobelpris i medicin og fysiologi i 1930. Efter samtidig opdagelse i Belgien, Argentina og USA i 1915 af muligheden for at hindre blodet i at størkne, blev transfusion mere udbredt i løbet af 1930'erne, hvor den første blodbank blev etableret i Chicago, USA i 1937. Efter 2. Verdenskrig øges anvendelsen af transfusioner i mængde og blev en almindelig behandling på hospitaler rundt i verden, og som i dag har reddet millioner af liv på verdensplan.

Men blodet skal jo komme et sted fra – så hvorfor og hvordan begyndte det i Danmark? Det kan du blive klogere på i denne artikel, når vi i anledningen af Bloddonorernes Danmarks 90 års jubilæum tager dig med på en tur gennem vores historie.

Store idéer starter i det små

Året er 1930, og den danske landsretssagfører og spejderleder Tage Carstensen kommer hjem til Danmark med en rigtig god idé i bagagen. Under en rejse rundt i England havde Carstensen set, hvordan de voksne engelske spejdere – de såkaldte Rovere – frivilligt donerede blod for at hjælpe de mennesker, som havde akut brug for det. Carstensen var så inspireret

af denne idé, at han ved sin hjemkomst allierede sig med professor Jens Foged fra Bispebjerg Hospital og direktør for Statens Serum Institut Thorvald Madsen, og sammen startede de Spejderne og Væbnernes Frivillige Bloddonorkorps.

Denne lille sammenslutning bestod af 52 frivillige donorer og blev fundamentet for, hvad vi i dag kender som Bloddonorerne Danmark.

En åreladning, ca. 1860

1940

En patient behandles med blodtransfusion i 1940'erne.

1932

Den gode gerning spredt sig

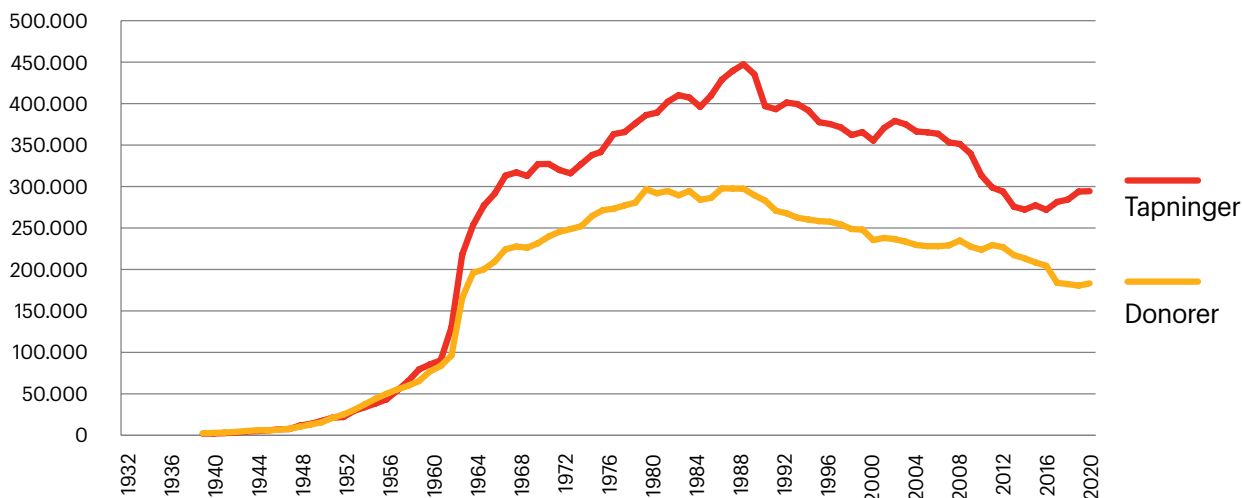
Behovet for blod i patientbehandlingen steg langsomt på de danske hospitaler op gennem 1930'erne. Der var ingen deciderede blodbanker, bloddonorerne blev indkaldt akut, og blodet blev givet til patienten uden behandling eller nedkøling. Blodtransfusioner viste sig nemlig at være enorm alsidig og anvendelig inden for flere typer af behandling og kirurgi, og der blev de følgende år efterlyst fortsat flere og flere bloddonorer. Rigtig mange kunne identificere sig med den gode gerning, og hurtigt steg antallet af donorer på landsplan til over de 200, som man i starten havde vurderet måtte være nok til at dække det fremtidige behov for blod i patientplejen.

Der, hvor blodet skulle bruges, skulle blodet gives, og der var nu frivillige, anonyme og ubetalte donorer fordelt over tappesteder i hele landet. Hver og en af donorerne havde det samme udgangspunkt, som var, og stadig den dag i dag er, et fælles ønske om at hjælpe andre. Således var man fra den beskedne begyndelse i 1932 kun 10 år efter i 1942 gået fra at være ét donorkorps på 52 donorer til at være 39 donorkorps med i alt 2.757 donorer.

Efterspørgslen stiger

I tiden omkring 2. Verdenskrig og op til 1960'erne blev bloddonorsagen for alvor en del af folkeånden, og i 1951 etablerede man således den første 'rigtige' danske blodbank i nogle tomme lokaler på Bispebjerg Hospital. Nu behøvede man ikke længere at indkalde donorer hver gang, der var brug for en blodtransfusion i forbindelse med behandling, men kunne opbygge et lager af blod. Denne model med en blodbank tilknyttet hospitalet spredte sig hurtigt til resten af landet.

1951

Antal tapninger og antal donorer i Danmark gennem de sidste 90 år. Toppen i 80'erne er skyldes fuldblodtapninger mhp. plasma til blødermedicin. Stigningen inden for de sidste år skyldes plasma-tapninger til fremstilling af medicin.

NYT NAVN OG PROTEKTOR

Hvor Spejderne og Væbnernes Frivillige Bloddonor-korps havde været et dækkende navn for organisationen i de første år, blev man i 1952 enige om at ændre navn til Danmarks Frivillige Bloddonorer. Dronning Ingrid blev organisationens kongelige protektor. En rolle, som senere blev overtaget af H.K.H. Prins Henrik, og H.K.H. Kronprins Frederik, der i dag er protektor for Bloddonorerne Danmark.

- I 1953 begyndte man at opbevare blodet i plastikposer, da det viste sig at være langt mere sikkert for donor og medførte mindre spild end de glasbeholdere, man havde brugt hidtil. Det gjorde det nemmere både at opbevare og administrere blodet. Glasbeholdere blev dog anvendt på enkelte sygehuse helt op til slutningen af 1970'erne.

Efterspørgslen på blod steg i løbet af 50'erne og 60'erne, se grafen på forrige side. Dette var både i forbindelse med en større anvendelighed i patientbehandlingen, hvor blod og blodprodukter fandt nye anvendelser. I 1980'erne overgik man fra anvendelse af fuldblod og pakket blod til blodkomponenter, dvs. røde blodlegemer, blodplader og plasma. I starten var donorerne rekrutteret særligt fra danske spejderorga-

nisationer, men med tidens konstant stigende efterspørgsel på blodprodukter blev det muligt for alle at melde sig som bloddonor.

Mobile tappesteder

Blodtransfusioner viste sig i 1960'erne stadig mere anvendelige inden for kirurgi og anden patientbehandling på landets specialafdelinger. Derfor blev behovet for blod og bloddonorer større, og organisationen havde et konstant arbejde i rekrutteringen af nye donorer for at holde blodlagerne på hospitalerne fyldte.

For at kunne levere den mængde blod, der skulle bruges til patientbehandling, blev der i 1960'erne indført nye initiativer, hvor donorerne blev tappet på f.eks. arbejdspladser og skoler i dagtimerne og tæt på boligerne i fritiden. Ordningen blev kendt som Den Mobile Blodbank, og opgaven var at sende tappehold ud til lokalområder flere gange om ugen for at møde donorerne der, hvor de var. I dag kaldes Den

I begyndelsen blev nye bloddonorer rekrutteret i danske spejderorganisationer.

Mobile Blodbank også med det folkekære navn 'Blodbussen', der kommer ud til lokalområder, virksomheder og uddannelsessteder.

1960

De tre grundlæggere. Fra venstre Tage Carstensen, Jens Foged, og Thorvald Madsen.

PILSNERE OG PELIKANER

Bloddonorerne Danmark har altid anerkendt donorerne for deres indsats, ofte i forbindelse med jubilæumstapninger. Stentøjspelikanen er nok den, der er mest kendt, og som donorer kan vælge at få ved 100 tapninger. En gammel overlevering siger, at pelikanen plukker fjerene af sit eget bryst, indtil blodet flyder, så skrantende unger kan drikke af det og dermed komme til kræfterne igen. Derfor er pelikanen et internationalt symbol for bloddonorgerningen og den uddeltes for første gang i Danmark i 1968. Også i blodbanken har der altid været tradition for at kræse om donorerne, og der tilbydes f.eks. snacks og sodavand eller juice.

Det var normalt, at de, der arbejdede på sygehusene, jævnligt lod sig tappe. Her er sygeplejersker til tapning.

BLODETS ANVENDELIGHED

Blodets holdbarhed uden for kroppen er meget kort, hvilket gjorde det svært, for ikke at sige umuligt, at transportere det over længere afstande. Under 1. Verdenskrig fandt man ud af, at hvis man tilsatte en blanding af citronsyre og sukker til blodet, kunne blodet holde længere.

I dag opdeler man en portion fuldblod i røde blodlegemer, blodplader og plasma og opbevarer dem adskilt for at optimere holdbarheden:

Røde blod-
legemer

Blodplader

Plasma

Omkring 1950-60 foregik tapningerne håndholdt og lige fra arm til glas.

I 1953 begyndte man at opbevare blodet i plastikposer. Hidtil havde man opbevaret blodet i glasbeholdere, hvilket fyldte meget og var vanskeligere at håndtere.

Efter tapningen fik donor en velfortjent øl serveret – for blodsukkeret naturligvis.

Nye anvendelser af blod

Udviklingen og teknologien inden for blodprodukter var i rivende udvikling i 60'erne og op gennem 70'erne. En udvikling, der fortsatte op gennem 80'erne, hvor blodet fortsatte med at vise sin anvendelighed i bl.a. behandlingen af sygdomme. Teknologien gjorde, at man var blevet bedre til at udnytte blodet. Således nåede man i 1989 et højdepunkt i antal donationer, da der på landsplan blev givet omkring 450.000 portioner blod fra ca. 300.000 registrerede donorer. På grund af den høje sikkerhed i den danske blodforsyning og ikke mindst at donorerne stillede op, var Danmark ved indgangen til 1990'erne et af de lande i verden, der brugte mest blod i patientbehandlingen.

I dag er læger og hospitaler bedre til at udnytte blodet. Ligeledes har organisa-

tionen fulgt med tiden, og antallet af lokale enheder rundt i landet er faldet fra 87 bloddonorkorps omkring 1960-70 til i dag 51 lokale enheder. Mange tappsteder lukkede ligeledes, da det teknologiske udstyr blev for dyrt eller for specialiseret, og derfor blev samlet på større hospitaler. Den gradvise nedskæring i antallet af både donorer, tappsteder og lokale enheder er dog langt fra en kvalitetsdegradering af blodets betydning i patientplejen – tværtimod.

Som altid arbejder de lokale bloddonorenheder, foruden den faste opgave med rekruttering af nye donorer, også med anerkendelse og fastholdelse af donorer. Mange lokale enheder inviterer derfor donorer en tur i teateret, til koncert eller til donorfest for at anerkende dem for deres store indsats.

NYT NAVN OG NYT LOGO TIL ET NYT ÅRTUSIND

Efter 26 år ændrede Bloddonorerne i Danmark i 2022 navn igen. I'et blev fjernet for at signalere, at organisationen samler alle Danmarks bloddonorer og hedder i dag Bloddonorerne Danmark.

> Plasma baner vejen for endnu bedre patientbehandling

Fra 2000 og frem til i dag er der også sket en del på bloddonorområdet. I 2010 etablerede blodbankerne og Bloddonorerne Danmark 'Det Danske Bloddonorstudie', der siden 2013 har fremlagt forskning, hvis resultater er kommet hele folkesundheden til gode.

Den første tapning af plasma, væsken med den karakteristiske ravgule farve, fandt allerede sted i 1960 og var ganske besværlig med datidens medicinske udstyr. I dag er plasma i høj kurs i den danske patientbe-

handling, hvor særligt personer med immundefekter har glæde af medicin udviklet fra plasma.

Heldigvis har teknologien udviklet sig, og det er i dag nemt at donere plasma som bloddonor. Lige nu mangler vi bloddonorer til at give plasma. Bloddonorerne Danmark er fortsat, på trods af sin alder, en moderne organisation, som i fremtiden vil fokusere yderligere på at styrke plasmabeholdningen til de danske hospitaler ved bl.a. at skabe opmærksomhed og oplysning om plasmas rolle i patientbehandlingen.

2010

2022 → Fortsat arbejde med at redde liv

I 90 år har Bloddonorerne Danmark hjulpet med at hverve frivillige, anonyme og ubetalte donorer til at give blod med det formål at gøre en forskel for mennesker, som har brug for det.

Bloddonorerne Danmark har gennem sine 90 år været en dynamisk organisation baseret på frivillige med hjertet det rette sted, og det vil vi blive ved med at være. Siden Tage Carstensen kom hjem med inspiration fra England i 1932, har arbejdet været det samme – at hjælpe andre. I dag er der således ca. 180.000 donorer og knap

500 frivillige på landsplan, der giver deres hjerteblod for at hjælpe andre, som har behov for det – og det vil vi blive ved med at gøre. 🇩🇰

2022

ER GUL DET NYE RØDE?

Plasma er blodlegemernes måde at komme rundt i kroppen på. Faktisk består plasma af 95 procent vand, og resten er bl.a. proteiner, der er vigtige for et velfungerende immunforsvar. Ved en plasmatapning er den største forskel for donoren, at det tager lidt længere tid, da blodet føres over i en maskine, som opdeler blodet. Plasmaet separeres, og blodplader og røde blodlegemer føres tilbage til donoren.